

СТРУКТУРА ІНФОРМАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими і практичними завданнями.

Глобальний процес активного формування та широкомасштабного використання інформаційних ресурсів вимагає перегляду ролі інформації, її економічної оцінки, формування інформаційного потенціалу, що є визначальним чинником раціонального адаптаційного розвитку підприємства.

Сучасна наука характеризує інформаційний потенціал соціально-економічної системи як складну сукупність інформаційних ресурсів виробництва та управління, що знаходяться у взаємодії, взаємозв'язку і взаємозалежності. Таким чином, береться до уваги лише той аспект інформаційного потенціалу, який враховує максимальні можливості щодо поточного забезпечення управлінських процесів своєчасною, достовірною та комплексною інформацією.

Дана концепція розглядає переважно процес використання інформаційного ресурсу, приділяючи мінімальну увагу процесам його відновлення та нарощення, а останні, головним чином, відбуваються шляхом змістовних перетворень вхідних інформаційних потоків зовнішнього середовища і генерування внутрішніх інформаційних потоків організації, що відображає структуру інформаційного потенціалу.

Тобто, ігнорується той аспект, що інформаційний потенціал може бути використаний як рушійна сила розвитку соціально-економічної системи, основним чинником забезпечення високих показників її самоорганізації.

Існуюча теорія управління інформаційною діяльністю носить досить суперечливий характер і не може всебічно характеризувати таку економічну категорію як інформаційний потенціал.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання проблеми. Дослідженню проблеми визначення елементів структури інформаційного потенціалу та їх характеристики присвячені праці таких вчених як Федоніна О.С., Рєпіна І.М., Олексюка О.І., Горфінкеля В.Я., Гринкевич С.С., Яремко І.Й., Ілляшенко С.М., Тесленок І.М., Кучеренко М.О., Качуровського В.Є., Уманського І.І., Новаківського І.І., Лайчука О.В., Николаєва Л.А., Завялова А.Н. Разом з тим, недостатньо обґрунтованим залишилось питання визначення елементів структури інформаційного потенціалу підприємства.

Метою даної статті є аналіз існуючих підходів до визначення структури інформаційного потенціалу підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням одержаних результатів. При розгляді питання щодо структури потенціалу підприємства, іншими словами, про його складові, слід відзначити значну множинність точок зору як зарубіжних та і вітчизняних вчених. Кожен автор вкладає в поняття структури потенціалу підприємства власне бачення, найчастіше, істотно відмінне від інших вистав.

Найбільш розповсюджений підхід щодо визначення структури інформаційного потенціалу, представниками якого є Федонін О.С., Рєпіна І.М., Олексюк О.І. [1, с. 4] полягає в тому, що останній включає наявність інформаційних ресурсів та можливість їх обробки за допомогою інформаційних технологій. Особливістю даного підходу є те, що власне інформаційний потенціал розглядається як складова економічного потенціалу підприємства.

На думку Горфінкеля В.Я., інформаційний потенціал організації може функціонувати і розвиватися у двох напрямках - екстенсивному та інтенсивному [2]. Відповідно до цього, виділяється його консервативна та інноваційна складові. Очевидно, що консервативна складова включає в себе

можливості збору, обробки, нарощування та використання інформаційних ресурсів організації, тоді як складова інноваційного розвитку включає бази даних, бази моделей та моделі навчання, що дозволяють генерувати нову, якісну інформацію.

Класичним можна вважати підхід до виділення складових інформаційного потенціалу за основними функціями управління. Даної точки зору дотримуються С.С. Гринкевич [3] і І.Й. Яремко [4].

Прихильником ресурсного підходу до визначення елементів структури інформаційного потенціалу підприємства є Ілляшенко С.М., який визначає його як сукупність інформаційних ресурсів і здатностей до їх реалізації, що забезпечують умови його тривалого розвитку на основі генерації, накопичення і використання знань [5].

Згідно даного підходу, інформаційний потенціал підприємства складається з інформаційних ресурсів, інтелектуальних та нематеріальних активів, які можна розподілити на наступні групи:

- знання та досвід: знання та досвід персоналу, корпоративна культура, соціально-психологічний клімат;

- документація та права: технічна, технологічна документація, права власності на патенти, торгові марки, промислові зразки, ноу-хау, товарні знаки, сертифікати відповідності стандартам якості, вимогам екологічної безпеки тощо;

- наукоємна продукція: вироби, послуги, технології;

- інформаційні системи та технології: засоби комунікації та зв'язку, інформаційні системи і технології, інформаційне, програмне, технічне та ін. забезпечення інформаційних систем;

- інформація та зв'язки: економічна інформація, зв'язки з економічними контрагентами, контактними аудиторіями, імідж, репутація.

Деяко схожу концепцію наслідують Тесленок І.М. та Кучеренко М.О., які виділяють 3 групи компонентів інформаційного потенціалу [6]. До першої

групи відносять інформаційні ресурси, до складу яких входять: документація підприємства, економічна інформація, зв'язки з контрагентами та контактними аудиторіями, комерційна таємниця. Другу групу становить персонал організації, що характеризується такими показниками: кваліфікація та досвід персоналу, корпоративна культура, тощо. Третя група - комп'ютерні інформаційні системи, які включають технічну базу та засоби комунікації, інформаційне, програмне, технічне, лінгвістичне забезпечення, модель управління інформаційними потоками. Крім того, особливу увагу автори звертають на багатосторонній безперервний взаємозв'язок зазначених компонентів між собою та з іншими елементами організації.

Качуровський В.Є. пропонує в складі інформаційного потенціалу виокремити суб'єктивні та об'єктивні складові елементи. Перші включають нематеріальні субстрати, які безпосередньо не споживаються, а складають передумови раціонального використання об'єктивних складників. Об'єктивні складники пов'язані з матеріально-речовою формою інформаційного потенціалу підприємства, які споживаються й відтворюються у тій чи іншій формі у процесі функціонування [7].

З позиції системного підходу інформаційний потенціал включає внутрішні складові, які характеризують ступінь розвиненості інформаційної системи підприємства та зовнішні - стан ринку, особливості функціонування якого найтісніше пов'язують із зростанням частки галузей, наповнених інформаційними технологіями, розвиненістю регіональної інформаційної інфраструктури, підготовленістю у сфері застосування інформаційних технологій потенційних споживачів інформації підприємства.

Уманський І.І. безпосередньо ототожнює інформаційний потенціал з інтелектуальними активами підприємства [8].

В працях Новаківського І.І. [9] обґрунтовано твердження про те, що визначальним фактором зростання інформаційного потенціалу в умовах інформатизації є удосконалення інформаційної системи управління шляхом впровадження нових інформаційних технологій. Тобто, основними

компонентами, з яких складається інформаційний потенціал є інформаційні технології, що можуть містити предметну та опорну складові. Предметна технологія підтримує виконання певних функцій діяльності підприємства. Опорна технологія передбачає застосування комп'ютерних технологій, засобів телекомунікації та різноманітного програмного забезпечення в розрізі потреб предметної складової і служить для автоматизації чи спрощення виконання її функцій.

Проаналізувавши існуючі погляди на структуру інформаційного потенціалу підприємства, можна зазначити, що більшість авторів виділяють тільки його ресурсну частину. Тому, пропонується розглядати його здатнісну компоненту, яка полягає у можливості та вмінні працівників оперувати з інформаційними ресурсами організації.

Таким чином, на думку автора, інформаційний потенціал підприємства доцільно розглядати у розрізі його ресурсної частини (інформаційна складова, технологічна складова, фінансова складова та організаційно-управлінська складова), здатісної частини (інформаційна компетентність працівника та інформаційно-інтелектуальна складова), що відображено на рис. 1.

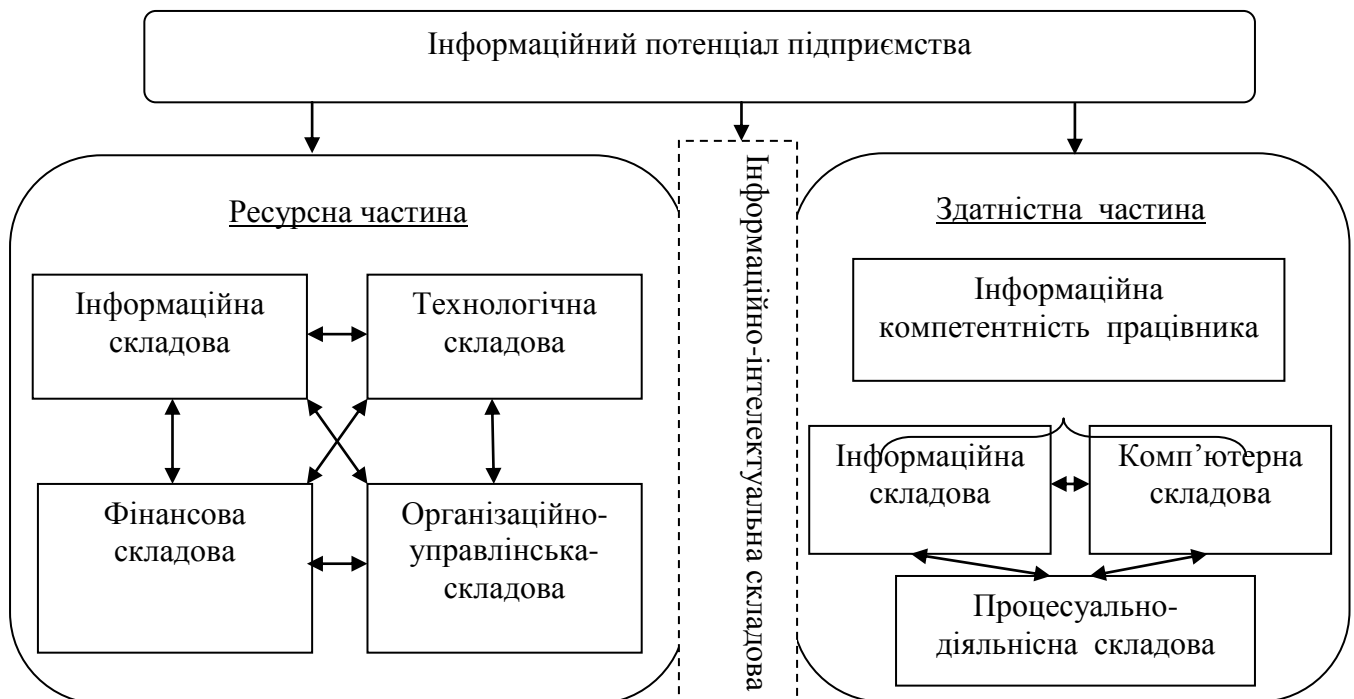

Рис. 1. Структура інформаційного потенціалу підприємства

[розроблено автором]

Інформаційна складова відображає інформаційну забезпеченість підприємства, ступінь повноти, точності, якості, цінності інформації, необхідної для прийняття ефективних управлінських рішень.

Технологічна складова відображає здатність швидко і якісно здійснювати операції збору, обробки, накопичення, зберігання, надання та генерації інформаційних ресурсів в організації.

Фінансова складова характеризує можливість забезпечення фінансовими ресурсами проекти інформаційного розвитку, а також фінансову стійкість підприємства у процесі їх реалізації.

Під організаційно-управлінською складовою розуміється формування відповідної системи управління інформаційною діяльністю та системи менеджменту організації для забезпечення інформаційної діяльності останньої.

Поділяючи думку дослідників про те, що однією з особливостей інформаційного потенціалу є здатність використовувати інформаційні ресурси, у структурі інформаційного потенціалу доцільно виділити інформаційну компетентність як інтегративну характеристика особистості, що відображає її здатність до визначення інформаційної потреби, пошуку інформації та ефективної роботи з нею у всіх її формах - як у традиційній, друкованій формі, так і в електронній формі; здібності стосовно роботі з комп'ютерною технікою та телекомунікаційними технологіями, і здатності їх застосувати у професійній діяльності та повсякденному житті.

На основі узагальнення наопрацювань вітчизняних та закордонних авторів пропонується в рамках інформаційної компетентності розглядати три її основоположних компоненти:

інформаційна компонента (здатність ефективної роботи з інформацією у всіх формах її подання);

комп'ютерна або комп'ютерно-технологічна компонента (визначає уміння та навички роботи з сучасними комп'ютерними засобами та програмним забезпеченням);

процесуально-діяльнісна компонента (визначає здатність застосовувати сучасні засоби інформаційних та комп'ютерних технологій для роботи з інформаційними ресурсами та вирішення різних завдань) [10].

Проаналізувавши змістовне наповнення кожної із складових частин інформаційної компетентності, слід охарактеризувати структурно-компонентне наповнення кожної складової.

Інформаційна складова визначає компетентності, що стосуються роботи з інформаційними ресурсами в різних їх формах і являє собою сукупність наступних умінь і здібностей: вміння визначати інформаційну потребу і предмет дослідження; вміння користуватися інформаційними ресурсами у професійній діяльності та повсякденному житті; знання юридичних, правових та економічних норм використання інформаційних ресурсів; вміння здійснювати пошук відомостей і використовувати для цього різні інформаційні джерела; вміння проводити критичний аналіз та оцінку інформації.

Комп'ютерна складова визначає компетентності, що стосуються роботи з комп'ютерною технікою і представлена наступним переліком знань та умінь: знання теоретичних основ функціонування комп'ютерної техніки; знання основ збереження даних і вміння працювати з операційними системами; вміння працювати з офісними програмами; знання основ гіпертекстової технології; вміння працювати в мережі Internet; вміння працювати з електронною поштою; вміння працювати з електронними довідниками та базами даних; вміння працювати із спеціалізованим програмним забезпеченням, тощо.

Процесуально-діяльнісна складова визначає компетентності, що стосуються використання засобів сучасних інформаційних технологій по роботі з інформаційними ресурсами і складається з наступних знань та умінь: вміння використовувати сучасну комп'ютерну техніку для обробки документів, для зберігання даних в електронному вигляді; вміння проводити пошук даних; вміння використовувати засоби сучасних інформаційних і телекомунікаційних технологій для спілкування; знання основ мережевого етикету; усвідомлення переваг використання комп'ютерної техніки; знання, які завдання можна

вирішити за допомогою комп'ютера, а які - ні; вміння вибирати програмне забезпечення з ряду аналогів.

В якості сполучної ланки між ресурсною та здатнісною частинам інформаційного потенціалу пропонується виділити інформаційно-інтелектуальну компоненту, яка включає людський, структурний і споживчий потенціали [11].

Людський потенціал являє собою знання, досвід, професійні якості співробітників, з певним характером і здібностями, вихованням і культурою. Іншими словами, це трудовий потенціал - сукупність природних і набутих здібностей співробітників, які вони застосовують або можуть застосовувати в процесі здійснення діяльності з інформацією. Крім того, це та частина здібностей, знань і досвіду, особистісних характеристик співробітників, які знаходять або можуть знайти конкретне застосування поза трудовою діяльністю. Головне призначення людського потенціалу - це створення і поширення інформації (у вигляді продукту, послуги, технології).

Організаційний потенціал - це можливості прояву організаційних здібностей суб'єкта господарювання бути відповідним до вимог ринку, можливості їх безперервного використання для створення нових цінностей. Ця складова інформаційного потенціалу відповідає за те, як людський потенціал використовується в організаційних системах, перетворюючи інформацію, сприяє формуванню організаційного капіталу організації, що знаходить вираження в таких формах як технічне і програмне забезпечення, організаційна структура управління, культура організації. Організаційний капітал більшою мірою є власністю самої організації і може бути відносно самостійним об'єктом купівлі-продажу, що проявляється в таких формах як наукові статті, монографії, проекти, патенти, ліцензії, програми, технології, інструкції, розпорядження, словом все те, що розглядається як власність організації. Утворюється і друга складова капіталу організації, яка належить працівникові, у формі креативного способу мислення, професійного комплексу умінь, знань,

навичок працівника, створюючи в сукупності основу вдосконалення робочої сили.

Третьою складовою інтелектуально-інформаційної компоненти організації є споживчий, або клієнтський потенціал. Це та частина інтелектуально-інформаційної компоненти організації, яка передбачає відносини з клієнтами та споживачами і знаходить вираження в таких формах його капіталізації як імідж фірми, популярність торгової марки, відповідна клієнтська база. Він може бути охарактеризований такими ознаками, як глибина (ступінь) проникнення, масштаб (поширення), сталість, впевненість у тому, що клієнти і споживачі і надалі віддаватимуть перевагу даній організації.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, обґрунтована структура інформаційного потенціалу передбачає взаємозв'язок і взаємозалежність інтелектуальної та інформаційної складової що дозволяє говорити про можливість реалізації потенціалу для забезпечення ефективної інформаційної діяльності організацій.

Перспективними напрямками наукових досліджень залишаються невирішені питання, пов'язані з оцінкою структурних елементів інформаційного потенціалу та визначенням рівня інформаційної оснащеності підприємства.

Перелік літературних джерел

1. Репіна І. М. Діалектичні протиріччя трансформації ресурсів в активи підприємства / І. М. Репіна // Економічний часопис—XXI. – 2012. – № 11/12. – С. 34–36.

2. Горфинкель В.Я. Инновационные коммуникации и формы их организации / В.Я. Горфинкель // Экономист. – 10/2002. – N10. – С.17-25.

3. Гринкевич С.С. Взаємозв'язок трудового потенціалу і інформаційного суспільства / С.С. Гринкевич // Науково-технічна інформація. – 2011. – № 4. – С.30–32.

4. Яремко І.Й. Інтелектуально - інформаційний потенціал як фактор виробництва і капітал : Проблематика облікової системи в постіндустріальній економіці / І.Й. Яремко // Актуальні Проблеми Економіки. – 12/2004. – №12. – С.165 –174

5. Ілляшенко С.М. Інформаційний потенціал підприємства / С.М. Ілляшенко // Вісник Сумського державного університету. Серія Економіка.– 2004.– № 9(68).– С. 11 – 18.

6. Тесленок І.М., Кучеренко М.О. Сутність і структура інформаційного потенціалу підприємства / І.М. Тесленок, М.О. Кучеренко // Бізнес-інформ. Серія менеджмент і маркетинг. – Видавничий дім «Інжек». – 2011. – №6. – С. 124–127.

7. Качуровський В.Є. Ресурсний потенціал підприємства: структура та ефективність використання / В.Є. Качуровський, В.П. Чайковська // Регіональна бізнес-економіка та управління. – 2007. – № 4. – С. 123-129.

8. Уманський І.І. Оцінка інформаційно-інтелектуальних ресурсів інноваційного потенціалу оператора зв'язку. / Уманський І.І. // Збірник: наукові праці ОНАЗ. – 2010. – №2. – С 196-202.

9. Новаківський І.І. Інформаційний потенціал системи управління підприємством: Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук. – Львів: Національний університет “Львівська політехніка”, 2002. – 227 с.

10. Завьялов А.Н. Формирование информационной компетентности у будущих специалистов в области новых информационных технологий // Материалы конференции «Информационные технологии в образовании-2003» [Электронный ресурс] - режим доступа: <http://ito.edu.ru/2003/II/3/II-3-2522.html>

11. Лайчук О.В., Николаева Л.А. Интеллектуально-информационный потенциал: вопросы теории и практики: монография. – Иркутск: Изд-во ВГУЭП, 2009. – 140 с.